

Kizyma, T. O. Finansova hramotnist naselennia: za-rubizhnyi dosvid i vitchyzniani realii [Financial literacy of the population: foreign experience and domestic realities.]. *Visnyk TNEU*. 2012. № 2. S. 64–71. [in Ukrainian].

Simonchuk, O. (2018). Yak navchaiti finansovoi hra-motnosti v shkolakh riznykh krain svitu [How financial literacy is taught in schools around the world]. *Osvitorniia: vebсайт*. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-navchayut-finansovoyi-gramotnosti-v-shkolah-riznyh-krayin-svitu> (data zvernennia: 25.01.2021). [in Ukrainian].

Appleyard, L. & Rowlingson, K. (2013). Children and financial education: Challenges for developing financial capability in the classroom. *Social Policy and Society*. Vol. 12. №. 4. P. 507–520. doi: <https://doi.org/10.1017/S1474746412000644> (Accessed: 10.05.2024). [in English].

Halloluwa, T., Vyas, D., Usoof, H., Bandara, P., Brereton, M., Hewagamage, P. Designing for Financial Literacy: Co-design with Children in Rural Sri Lanka.

Human-Computer Interaction – INTERACT 2017. IN-TERACT 2017. Lecture Notes in Computer Science / R. Bernhaupt, G. Dalvi, A. Joshi, D. K. Balkrishan, J. O'Neill, M. Winckler (Eds.). Vol. 10513. Cham: Springer, 2017. R. 313–334. doi: [https://doi.org/10.1007/978-3-319-67744-6\\_21](https://doi.org/10.1007/978-3-319-67744-6_21). (Accessed: 11.05.2024). [in English].

Kalwij, A., Alessie, R., Dinkova, M., Schonewille, G., Van der Schors, A., & Van der Werf, M. The Effects of Financial. (Print) Education on Financial Literacy and Savings Behavior: Evidence from a Controlled Field Experiment in Dutch Primary Schools. *Journal of Consumer Affairs*. 2019. № 53 (3). R. 699–730. doi: <https://doi.org/10.1111/joca.12241>. (Accessed: 11.05.2024). [in English].

Opletalová, A. Financial Education and Financial Literacy in the Czech Education System. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2015. Vol. 171. P. 1176–1184. doi: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.229> (Accessed: 11.05.2024). [in English].

Дата надходження до редакції: 21.06.2024

УДК 37.014.25:378

DOI: 10.37026/2520-6427-2024-119-3-8-13

Ольга СНІТОВСЬКА,

кандидат філологічних наук, доцент,  
доцент кафедри латинської та іноземних мов

Львівського національного медичного  
університету імені Данила Галицького,  
м. Львів, Україна

ORCID: 0000-0002-3086-9503

e-mail: ozlotko@gmail.com

## РОЗВИТОК ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ У РЕЦЕПЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КОМПАРАТИВІСТИКИ

**Анотація.** У статті здійснено системний аналіз репрезентативних студій із проблеми розвитку післядипломної освіти та підвищення кваліфікації вчителів у зарубіжжї задля визначення основних тенденцій, здобутків і прогалин в її вивченні українськими компаративістами. У процесі пошуково-евристичної праці виявлено понад 140 різновидових публікацій з означеної проблеми, за результатами оглядового аналізу яких з'ясовано, що більшість зафіксованих монографій, навчальних посібників, статей, матеріалів конференцій відображають результати дисертаційних досліджень, а отже, зосередилися на їхньому предметному аналізі.

Порушена проблема розглядається українськими науковцями в тематично-змістових ракурсах і контекстах, які виражаються в категоріях «підготовка вчителів», «професійний розвиток учителів»,

«неперервна педагогічна освіта», «післядипломна педагогічна освіта», «підвищення кваліфікації вчителів» тощо. З'ясовано, що актуалізовані праці мають вузький країнознавчий спектр, який охоплює переважно держави Європейського Союзу, США та Китаю.

Визначено, що більшість комплексних студій, в яких післядипломна освіта становить основний предмет дослідження, мають схожу змістову структуру, зокрема в багатьох працях фрагментарно представлено організаційні форми, зміст та особливо методику навчання вчителів, що детермінуються черговими суспільними викликами та змінами в системі шкільної освіти.

**Ключові слова:** неперервна педагогічна освіта, післядипломна педагогічна освіта, підвищення кваліфікації вчителів, зарубіжні країни, педагогічна компаративістика.

**Olha SNITOVSKA,**  
 Candidate of Philological Sciences,  
 Associate Professor,  
 Associate Professor of the Department  
 of Latin and Foreign Languages,  
 Lviv National Medical University  
 named after Danylo Halytskyi,  
 Lviv, Ukraine  
 ORCID: 0000-0002-3086-9503  
 e-mail: ozlotko@gmail.com

## DEVELOPMENT OF POST-GRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION AND IMPROVING THE QUALIFICATIONS OF TEACHERS IN FOREIGN COUNTRIES IN THE RECEPTION OF UKRAINIAN COMPARATIVE STUDIES

**Abstract.** *The article presents a systematic analysis of representative studies on the development of postgraduate education and professional development of teachers abroad to identify the main trends, achievements, and gaps in its study by Ukrainian comparative researchers. During the exploratory and heuristic work, more than 140 diverse publications on the topic were identified. The review analysis revealed that the majority of recorded monographs, textbooks, articles, and conference materials reflected the results of dissertation research, thus focusing on their subject analysis.*

*It was found that the issue is examined by Ukrainian researchers in thematic-content perspectives and contexts expressed in categories such as «teacher training», «professional development of teachers», «continuing pedagogical education», «postgraduate pedagogical education», and «teacher qualification improvement». The selected works for analysis have a narrow country-specific scope, covering mainly the European Union countries, the USA and China.*

*It is shown that most comprehensive studies, where postgraduate education is the main research subject, have a similar content structure. The historical and pedagogical retrospection of postgraduate education development (factors, legal support, periodization, modernization trends) is combined with the consideration of reform processes and the characterization of its main structural components with an emphasis on the specifics of certification. Researchers pay significant attention to identifying the criteria and requirements for teachers' professional activities and the competencies they need to acquire. Many studies fragmentarily present organizational forms, content, and especially the methodology of teacher training, which are determined by current societal challenges and changes in the school education system.*

**Key words:** *continuous pedagogical education, postgraduate pedagogical education, teacher professional development, foreign countries, pedagogical comparative studies.*

**Постановка проблеми.** Інтеграція України у світовий та європейський простір вищої освіти

актуалізувала всебічне осмислення зарубіжного досвіду з організації та розвитку різних компонентів і складників національних освітніх систем. Зважаючи на це, вітчизняна педагогічна компаративістика нагромадила значний масив знань у вигляді різновидових студій (монографій, дисертацій, наукових статей, матеріалів конференцій, навчально-методичної літератури тощо) з проблеми розвитку вищої педагогічної освіти загалом та післядипломної освіти і підвищення кваліфікації вчителів зокрема. Результати таких наукових пошуків мають науково-теоретичну та практичну значущість для розвитку української педагогічної науки та вдосконалення національної системи підготовки педагогічних кадрів. Це зумовлює потребу систематизації та предметного аналізу наукової літератури відповідного спрямування. На розв'язання цього завдання спрямована наша історіографічна розвідка.

**Аналіз останніх досліджень із проблеми.** Позаяк представлена стаття передбачає аналіз наукового доробку про розвиток післядипломної освіти та підвищення кваліфікації вчителів у зарубіжних країнах, відзначимо, що окремі фрагментарні спроби її аналізу здійснювалися авторами монографічних і дисертаційних праць (В. Бойко, Я. Бондарук, Т. Вакулєнко, В. Гаманюк, Н. Євтушенко, Н. Котельнікова, Н. Муқан, Ю. Несін, С. Синенко, Ю. Правдівцева, О. Проценко, Л. Черток, Л. Юрчук та ін.), а також окремих статейних публікацій (Л. Загородня, Н. Нікончук, С. Шандрук). Утім, спеціального системного вивчення цього доробку не здійснювалося.

**Мета статті** полягає в систематизації та аналізі репрезентативних студій із проблеми розвитку післядипломної освіти і підвищення кваліфікації вчителів у зарубіжжі задля визначення основних тенденцій, здобутків, проблемних моментів щодо її вивчення українськими компаративістами.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** У процесі пошуково-евристичної праці було виявлено понад 140 різновидових публікацій із порушеної проблеми. За результатами первісного огляду з'ясовано, що вона розглядається в тематично-змістових ракурсах і контекстах, які дефініціюються в категоріях «підготовка вчителів», «професійний розвиток учителів»,

«неперервна педагогічна освіта», «післядипломна педагогічна освіта», «підвищення кваліфікації вчителів», «освіта дорослих» тощо. Також виявилось, що більшість зафіксованих монографій, навчальних посібників, статей, матеріалів конференцій відображали матеріали дисертаційних досліджень, тож фактично дублювали їхній зміст. Зважаючи на цю обставину, зосередилися на предметному аналізі їхніх результатів.

Найбільший приріст знань із порушеної проблеми презентують дисертаційні праці, в яких розвиток післядипломної педагогічної освіти та підвищення кваліфікації вчителів у зарубіжних країнах становить основний предмет дослідження. Їхній країнознавчий вимір охоплює доволі вузьке число країн, зокрема: Німеччину (Т. Вакулєнко, 1995; В. Гаманюк, 1995; І. Руденко, 2015), Велику Британію (Г. Воронка, 1997; В. Бойко, 2011), Англію, Францію, Німеччину (С. Синенко, 2002), Польщу (Л. Юрчук, 2003), Грецію (О. Проценко, 2009), Швейцарію (Л. Черток, 2011), Велику Британію, Канаду, США (Н. Мукан, 2011; Я. Бондарук, 2013; Ю. Правдівцева, 2014), Китай (Н. Котельнікова, 2012), Францію (Ю. Несін, 2013), Польщу та Україну (Н. Євтушенко, 2021) тощо. Статейні публікації урізноманітнюють означену ситуацію завдяки аналізу проблеми в загальноєвропейському ракурсі.

Більшість комплексних студій, в яких післядипломна освіта становить основний предмет дослідження, мають подібну змістову структуру. Історико-педагогічна ретроспектива (чинники, нормативно-правове забезпечення, періодизація, тенденції модернізації) поєднується з розглядом процесу її реформування та характеристикою основних компонентів з акцентом на особливостях атестації педагогічних кадрів. Значна увага приділяється з'ясуванню критеріїв і вимог до їхньої професійної діяльності та компетентностей, які мають підвищити в процесі післядипломної підготовки. У багатьох студіях фрагментарно, поверхово представляються організаційні форми, зміст та особливо методика навчання вчителів, які детермінуються суспільними викликами та змінами в системі шкільної освіти.

Слабким місцем багатьох студій про розвиток післядипломної освіти в зарубіжжі є категорійно-поняттєвий апарат. Це виявляється в синонімічному вживанні понять «післядипломна [педагогічна] освіта» та «підвищення кваліфікації [вчителів]», які, з одного боку, розрізняються у теорії та практиці вітчизняної педагогіки та освіти, а з іншого – мають особливі (відмінні) дефініції в зарубіжних освітніх системах. Наскільки складною, важливою є ця проблема, засвідчує її осмислення Н. Євтушенко в докторській дисертації про систему підвищення кваліфікації вчителів у післядипломній освіті України та Польщі. З'ясувавши сутність, особливості тлумачення низки супутніх понять у їхніх національних педагогіках, науковиця на основі предметного аналізу нормативних документів та репрезентативних студій показала, що в науковому просторі України дефініція «підвищення кваліфікації» трактується як: найпоширеніший вид післядипломної педагогічної освіти; приведення педагогічних знань, умінь, компетентностей до вимог модернізації освіти; форма навчання в післядипломний період на базі

вищої освіти, що оновлює, поглиблює знання, вміння, навички, ціннісні установки, необхідні для виконання професійних обов'язків; набуття нових та вдосконалення набутих раніше компетентностей із професійної діяльності, галузі знань тощо (Євтушенко, 2021, с. 56–80).

Натомість у польському науковому й освітньому просторі набуло поширення поняття «професійне вдосконалення вчителів», що трактується як: цілеспрямований, неперервний процес розширення професійних компетенцій учителів та поліпшення їхнього професійного рівня через курси підвищення кваліфікації; форма і засіб адаптації до постійно змінюваної ситуації та збагачення кваліфікації; спосіб організації самоосвіти та підвищення педагогічної майстерності; складник системи професійної підготовки, яка допомагає вчителям-початківцям у період професійної адаптації, актуалізує їхні знання з педагогіки і предмета викладання та ін. З огляду на базові дефініції Н. Євтушенко зіставила характеристики їхніх окремих компонентів в українській та польській освіті й педагогічній науці (Євтушенко, 2021, с. 56–80).

У синтезованому вигляді вітчизняні дослідження (Євтушенко, 2021; Бойко, 2011; Бондарук, 2013; Котельнікова, 2012; Мукан, 2011; Несін, 2013; Проценко, 2009; Руденко, 2015; Синенко, 2002; Яремко, 2017 та ін.) дають предметні уявлення про спільне та відмінне в розумінні післядипломної педагогічної освіти в різних національних педагогіках та міжнародній терміносистемі. В українській науці цей феномен трактується як ланка в національній системі неперервної освіти, що забезпечує фахове вдосконалення громадян, поглиблює, оновлює професійні знання і навички, забезпечує здобуття нової кваліфікації / спеціальності / професії; галузь освіти дорослих, що дає змогу вдосконалити професійні знання, вміння, навички вчителя завдяки підвищенню кваліфікації, перепідготовці, стажуванню на основі новітніх технологій; невід'ємний складник неперервної освіти і середовище професійного розвитку педагогів; цілісна інституційна та соціальна системи з властивими інтегративними якостями і компонентами (зміст, цілі, принцип, функції, організаційні форми і методи) тощо.

У західній, передусім англійській, терміносистемі післядипломна освіта (postgraduate education) тлумачиться як така, яку можна отримати після здобуття першого ступеня вищої освіти (бакалаврату). На відміну від українських нормативних документів і наукових студій, у цьому випадку йдеться не про формальне розширення навичок або перепідготовку в межах набутих раніше професії, спеціальності, а про здобуття звання магістра або доктора. Так, у Великій Британії, США, Канаді, інших країнах користуються популярністю програми післядипломної освіти, які дають змогу за невисокими цінами в стислі терміни (1–1,5 року) отримати сертифікат Postgraduate Certificate або диплом Postgraduate Diploma.

Загалом в українській педагогічній компаративістиці сформувався доволі чітке бачення розгляду зарубіжних національних систем післядипломної освіти та підвищення кваліфікації як важливого / основного складника / структуранта неперервної освіти, що

забезпечує професійний і особистісний розвиток педагогів на основі відповідної / окремої мережі закладів. Існує розуміння західної парадигми розвитку потенціалу вчителя, який має випереджати суспільне виробництво й технологічний прогрес і виступати провідним та активним суб'єктом цивілізаційного поступу.

Уважаємо, що в процесі вивчення післядипломної, як й інших складників зарубіжних систем вищої освіти, з'ясування особливостей національних терміносистем та їхнє зіставлення, узгодження з українською є першочерговою умовою для успішного розв'язання дослідницьких завдань.

Поряд з означеними вище загальними схемами, підходами до вивчення розвитку післядипломної педагогічної освіти більшість комплексних досліджень мають свою «родзинку», новизну, адже позначають загальний приріст знань із цієї проблеми. Так, під час вивчення системи підвищення кваліфікації вчителів Франції Ю. Несін, поряд із традиційним акцентом на соціокультурних детермінантах цього процесу, запропонував оригінальний аналіз його філософських та психолого-педагогічних засад і чинників (Несін, 2013). Відповідно Н. Котельнікова в дослідженні про розвитку післядипломної педагогічної освіти Китаю представила власні підходи і критерії її класифікації та періодизації (1951–1958 рр.; 1958–1977 рр.; 1977–1989 рр.; 1990–1999 рр.; 1999 р. – по теперішній час). Вони синтезують нормативні акти і науковий дискурс Китаю та напрацьовані українськими дослідниками методологічні засади градації і вивчення освітніх процесів (Котельнікова, 2012).

Дослідження Я. Бондарук вирізняє глибокий аналіз методичних аспектів організації навчального процесу в системі підвищення кваліфікації вчителів. З'ясувавши її етапи і типи сертифікатів, які педагоги отримують за стаж та інші показники професійної діяльності, дослідниця характеризувала мережу освітніх установ, що забезпечують діяльність у цьому напрямі, програми, за якими вона здійснюється, види, форми, методи професійного вдосконалення, роль ІКТ у забезпеченні її якості тощо (Бондарук, 2013). Такий панорамний підхід дає чітке цілісне уявлення про досліджувану проблему.

Це також стосується праці О. Проценко, яка схарактеризувала дві основні моделі (традиційну й інноваційну), продуктивні ідеї і форми організації системи післядипломної освіти Греції та (що доволі рідкісно для такого виду студій) реальний педагогічний досвід її функціонування (Проценко, 2009). Відповідно Л. Черток збагатила вітчизняну компаративістику дослідженням про розвиток діалогу культур у післядипломній гуманітарній освіті Швейцарії. Означений феномен пояснюється конфедеративним устроєм країни: за відсутності національного міністерства функціонування освіти забезпечує консенсус відповідальних органів кантонів. Управління нею здійснюється скоординованими зусиллями університетів, педагогічних шкіл і спеціальних закладів завдяки реалізації численних професійних програм. Продуктивним вважаємо методологічний підхід щодо інтеріоризації цього досвіду в освітній процес України на основі шести параметрів, які визначають особливості політики Швейцарії у

сфері післядипломної освіти (Черток, 2011).

Поряд зі згаданими вище «монокрайнознавчими» студіями, неабиякий інтерес становлять дослідження, що синтезують та зіставляють розвиток національних систем післядипломної педагогічної освіти різних країн. Так, спираючись на моделі диверсифікації та уніфікації, Н. Муқан здійснила наскрізний порівняльний аналіз основних компонентів (мета, принципи і функції; нормативно-правова база; умови реалізації; компетентності тощо) систем неперервної педагогічної освіти Великої Британії, Канади, США. На цій основі з'ясовано етапи та елементи (змістовий, операційний, оцінювальний) кар'єрного розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти на індивідуальному, інституційному, управлінському рівнях. Фундаментальність і оригінальність означеної студії зумовлює органічний синтез теорії, практики та організаційного досвіду функціонування національних моделей педагогічної освіти трьох країн у динаміці їхнього розвитку й уявлення спільного та особливого їхніх складників (Муқан, 2011).

У такому ж ракурсі відзначимо дослідження С. Синенко, яка представила результати порівняльного аналізу розвитку національних систем післядипломної освіти Англії, Франції, Німеччини в ракурсах соціально-педагогічних чинників і правової бази їхнього розвитку та теоретичних і організаційних засад функціонування. Продуктивною вважаємо характеристику основних моделей навчання (п'ятициклова технологічна; рефлексивна; проєктна) учителів Західної Європи, які визначають провідні тренди модернізації цього процесу (Синенко, 2002).

Фактографічною і теоретичною новизною відзначається дослідження Г. Яремко щодо професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл Австралії. Проаналізувавши генезу, нормативно-правову базу, систему стандартів, модернізацію програм, інші аспекти цього процесу, дослідниця показала, що основними чинниками його ефективності є співпраця університетів і загальноосвітніх шкіл, а також активне залучення педагогів до творчої й науково-дослідницької діяльності (Яремко, 2017).

Порівняно з дисертаціями, наукові статті та матеріали конференцій гнучкіше реагують на чергові освітні й наукові виклики та оперативніше відображають актуальні тренди нарощування знань про розвиток зарубіжної неперервної педагогічної освіти. У руслі загальноосвітньої тенденції активізації досліджень, пов'язаних із теорією і практикою конструювання освітніх програм і навчальних предметів, відзначимо концептуальну розвідку Л. Коваленко та І. Шевченко. Спираючись на зарубіжний та вітчизняний досвід, авторки представили моделі професійного розвитку педагогів у системі безперервної педагогічної освіти (компетентнісна, пролонгована, диверсифікована, диференційована, особистісно орієнтована) у співвідношенні до основних моделей сучасної освіти (традиційна, раціоналістична, розвивальної освіти, феноменологічна). Вважаємо, що завдяки охопленню різних концептуальних аспектів (методологічний, світоглядний, соціальний, дидактичний тощо) (Коваленко, Шевченко, 2021), такий конструкт може стати

ефективним інструментом цілісного осмислення неперервної освіти як складника професійної діяльності педагогів.

Продуктивними для розвитку вітчизняної компаративістики є, на жаль, нечисленні наукові матеріали, які синтезують положення концептуальних міжнародних документів про розвиток неперервної професійної освіти (О. Баніт). У такому ж руслі відзначимо змістовні статті, які деталізують функціонування розгалуженої мережі різних закладів та установ (державних, федеральних, муніципальних; освітніх, наукових, бізнесових тощо) підвищення кваліфікації педагогічних кадрів США (І. Руденко; З. Маляр і Л. Маляр); висвітлюють особливості державної політики (фінансування, управління, нормативне регулювання тощо) у цьому напрямі у Великій Британії, США, інших країнах (Н. Клясен); відображають інноваційні методики викладання і оцінювання діяльності вчителів тощо (Ю. Кіщенко).

У доробку українських науковців виявлено чимало дискурсних та оригінальних і перспективних підходів до вивчення різних проблем післядипломної освіти та підвищення кваліфікації вчителів у зарубіжжі. Їхні твердження, що розуміння підходів українських та іноземних дослідників (французьких (Несін, 2012), німецьких (Руденко, 2015), польських (Євтушенко, 1921; Юрченко, 2003), американських і британських (Муқан, 2011) та ін.) на післядипломну освіту педагогів збігаються в ключових (багатьох) питаннях загалом, є обґрунтованими. Однак це не дає підстави одностайності поглядів на цю проблему. Про це свідчить розвідка Н. Муқан, в якій аналізуються англомовні дослідження в галузі підвищення кваліфікації вчителів. Із неї випливає, що у вивченні неперервної професійної освіти, на думку зарубіжних авторів, варті уваги питання про формування вчителя як «дослідника-практика». Воно має відбуватися диференційовано, за різними моделями в галузях викладання предмета, використання новітніх технологій тощо (Муқан, 2007).

У сучасному українському педагогічному дискурсі посилюється акцент на вивчення використання ІКТ у системах неперервної педагогічної освіти окремих країн, приміром, Польщі (Г. Кедрович), Швеції (І. Капустян), Німеччини (К. Кравченко), США (І. Руденко), а також комплексне осмислення цього компонента зарубіжного освітнього досвіду (К. Колос). У синтезованому вигляді цей процес розглядається як загальноосвітня тенденція, що розвивається завдяки державній підтримці впровадження комп'ютерних засобів навчання в освітній процес та забезпечує гнучке регулювання і стимулювання участі вчителів у процесі професійного вдосконалення від полегшення доступу до різних освітніх послуг і заходів (вебінари, курси, майстер-класи, конференції) до розвитку ІКТ-компетентності, раціоналізації педагогічної діяльності та випрацювання індивідуальної траєкторії професіоналізації і самонавчання.

**Висновки.** Системний аналіз репрезентативних студій із проблеми розвитку післядипломної освіти та підвищення кваліфікації вчителів у зарубіжжі виявив складну архітектоніку її відображення в українській педагогічній компаративістиці. Це проявляється

у вивченні означеної проблеми в різних тематичних ракурсах (професійна підготовка / розвиток учителів, неперервна / післядипломна педагогічна освіта, підвищення кваліфікації вчителів) і вузькому країнознавчому спектрі, спрямованості студій на висвітлення основних компонентів та цілісності освітнього політики зарубіжних країн у цьому напрямі. Попри певні проблемні моменти й прогалини, вітчизняна компаративістика нагромадила значний масив знань про досвід організації неперервної педагогічної освіти в зарубіжжі.

**Перспективи подальших досліджень** вбачаємо в розробці навчально-методичних матеріалів, спрямованих на творче продуктивне впровадження означеного зарубіжного досвіду в систему післядипломної освіти та підвищення кваліфікації вчителів України.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Євтушенко, Н. В. (2021). Системи підвищення кваліфікації учителів природничо-математичних предметів у післядипломній освіті України і Республіки Польща: дис. ... док. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих ім. І. Зязюна НАНУ. Київ. 501 арк.

Бойко, В. В. (2011). Система післядипломної педагогічної освіти у Великій Британії в контексті неперервної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Горлів. держ. пед. ін-т інозем. мов. Горлівка. 194 арк.

Бондарук, Я. В. (2013). Організація навчального процесу в системі підвищення кваліфікації учителів у США: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси. 302 арк.

Котельнікова, Н. М. (2012). Система післядипломної освіти вчителів у Китаї: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ. 274 арк.

Муқан, Н. В. (2011). Професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл у системах неперервної педагогічної освіти Великої Британії, Канади, США: автореф. дис. ... док. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ. 40 с.

Несін, Ю. М. (2013). Система підвищення кваліфікації вчителя у Франції: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ. 247 арк.

Проценко, О. Б. (2009). Система післядипломної педагогічної освіти в Греції: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Київ. 270 арк.

Руденко, І. А. (2015). Організація навчального процесу в системі підвищення кваліфікації вчителів у Німеччині: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси. 228 арк.

Синенко, С. І. (2002). Розвиток післядипломної педагогічної освіти в країнах Західної Європи (Англія, Франція, Німеччина): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т післядипл. пед. освіти АПН України. Київ. 183 арк.

Яремко, Г. В. (2017). Професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл Австралії: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів. 281 арк.

Черток, Л. П. (2011). Діалог культур у

післядипломній гуманітарній освіті Швейцарії: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса. 231 арк.

Коваленко, Л. В., Шевченко І. А. (2021). Сучасна безперервна педагогічна освіта як соціокультурний феномен. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. Вип. 2. С. 89–101. doi: [https://doi.org/10.35387/od.2\(20\).2021.89-101](https://doi.org/10.35387/od.2(20).2021.89-101) (дата звернення: 12.04.2024).

Мукан, Н. В. (2007). Сучасні дослідження в галузі підвищення кваліфікації вчителів у системі неперервної професійної освіти англomовного світу. *Проблеми лінгвістики науково-технічного і художнього тексту та питання лінгвометодики*: зб. наук. пр. Львів: Вид-во «Львівська політехніка». С. 29–36.

## REFERENCES

Yevtushenko, N. V. (2021). Systemy pidvyshchennia kvalifikatsii uchyteliv pryrodnycho-matematychnykh predmetiv u pisladyplomnii osviti Ukrainy i Respubliky Polshcha [Systems of professional development of teachers of natural and mathematical subjects in post-graduate education of Ukraine and the Republic of Poland]: dys. ... dok. ped. nauk: 13.00.04 / In-t ped. osvity i osvity doroslykh im. I. Ziaziuna NANU. Kyiv. 501 ark. [in Ukrainian].

Boiko, V. V. (2011). Systema pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity u Velykii Brytanii v konteksti neperervnoi osvity [The system of postgraduate pedagogical education in Great Britain in the context of continuing education]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Horliv. derzh. ped. in-t inozem. mov. Horlivka. 194 ark. [in Ukrainian].

Bondaruk, Ya. V. (2013). Orhanizatsiia navchalnoho protsesu v systemi pidvyshchennia kvalifikatsii uchyteliv u SSHA [Organization of the educational process in the teacher training system in the USA]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Cherkas. nats. un-t im. B. Khmelnytskoho. Cherkasy. 302 ark. [in Ukrainian].

Kotelnikova, N. M. (2012). Systema pisladyplomnoi osvity vchyteliv u Kytai [System of postgraduate education of teachers in China]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Luhan. nats. un-t im. T. Shevchenka. Luhansk. 274 ark. [in Ukrainian].

Mukan, N. V. (2011). Profesiinyi rozvytok uchyteliv zahalnoosvitnikh shkil u systemakh neperervnoi pedahohichnoi osvity Velykoi Brytanii, Kanady, SSHA [Professional development of secondary school teachers in the systems of continuous pedagogical education of Great Britain, Canada, USA]: avtoref. dys. ... dok. ped. nauk: 13.00.04 / In-t ped. osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrainy. Kyiv. 40 s. [in Ukrainian].

Nesin, Yu. M. (2013). Systema pidvyshchennia kvalifikatsii vchytelia u Frantsii [System of teacher training in France]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / In-t ped. osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrainy. Kyiv. 247 ark. [in Ukrainian].

Protsenko, O. B. (2009). Systema pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity v Hretsii [The system of postgraduate pedagogical education in Greece]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / APN Ukrainy, In-t ped. osvity i osvity doroslykh. Kyiv. 270 ark. [in Ukrainian].

Rudenko, I. A. (2015). Orhanizatsiia navchalnoho protsesu v systemi pidvyshchennia kvalifikatsii vchyteliv u Nimechchyni [Organization of the educational process in the teacher training system in Germany]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Cherkas. nats. un-t im. B. Khmelnytskoho. Cherkasy. 228 ark. [in Ukrainian].

Syenko, S. I. (2002). Rozvytok pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity v krainakh Zakhidnoi Yevropy (Anhliia, Frantsiia, Nimechchyna) [Development of postgraduate pedagogical education in the countries of Western Europe (England, France, Germany)]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / In-t pisladypl. ped. osvity APN Ukrainy. Kyiv. 183 ark. [in Ukrainian].

Yaremko, H. V. (2017). Profesiinyi rozvytok uchyteliv zahalnoosvitnikh shkil Avstralii [Professional development of secondary school teachers in Australia]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Nats. un-t «Lvivska politekhnik». Lviv. 281 ark. [in Ukrainian].

Chertok, L. P. (2011). Dialoh kultur u pisladyplomnii humanitarnii osviti Shveitsarii [Dialogue of cultures in postgraduate humanities education in Switzerland]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Pivdennoukr. nats. ped. un-t im. K. D. Ushynskoho. Odessa. 231 ark. [in Ukrainian].

Kovalenko, L. V., Shevchenko, I. A. (2021). Suchasna bezperervna pedahohichna osvita yak sotsiokulturnyi fenomen [Modern continuous pedagogical education as a sociocultural phenomenon]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*. Vyp. 2. S. 89–101. doi: [https://doi.org/10.35387/od.2\(20\).2021.89-101](https://doi.org/10.35387/od.2(20).2021.89-101). (data zvernennia 12.04.2024). [in Ukrainian].

Mukan, N. V. (2007). Suchasni doslidzhennia v haluzi pidvyshchennia kvalifikatsii vchyteliv u systemi neperervnoi profesiinoi osvity anhlmovnoho svitu [Modern research in the field of professional development of teachers in the system of continuous professional education of the English-speaking world]. *Problemy lnhvistyky naukovo-tekhnichnoho i khudozhnoho tekstu ta pytannia lnhvometodyky*: zb. nauk. pr. Lviv: Vyd-vo «Lvivska politekhnik». S. 29–36. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 17.06.2024